

Jaargang 12 - nummer 3 - juli 2024

koppel

Gezamenlijke
uitgave KNNV

en IVN in Noord
West Overijssel

ivn natuur
educatie

KNNV

vereniging
voor veldbiologie

AGENDA KNNV en IVN

De werkgroep avonden beginnen om 19.30u en de lezingen om 20.00u.

juli

- 2 Schetsen in de natuur
- 6 Libellenexcursie Staphorsterbos
- 6, 13, 20 en 27 Vaarexcursie Kuunder Punter
- 13 Insectenexcursie Kuinderbos

Augustus

- 3, 10, 17, 24 en 31 Vaarexcursie Kuunder Punter

- 6 Schetsen in de natuur
- 10 Op zoek naar insecten in het Woldlakebos
- 24 Excursie in libellenwalhalla Woldlakebos

September

- 3 Schetsen in de natuur
- 28 Vogels kijken in het Lauwersmeergebied

Uitgeslopen Oostelijke witsnuitlibel. Foto: René Manger

Bij de voorplaat

Bij de voorplaat

Een bijenwolf vliegt met een honingbij in zijn poten geklemd naar zijn nest, prooi even groot als roofdier. Wat een foto van Jaap Veneboer! Vergroot de kleine wereld van de insecten en het wordt dramatischer dan onze eigen leefwereld. In een boeiend artikel beschrijft Jaap hoe bijenwolven in de kale grond van het Holtingerveld honingbijen vangen, bewerken en transporteren om te dienen als voedsel voor de volgende generatie. Zeer lezenswaardig.

COLOFON

“Koppel”, jaargang 12, nummer 3, derde kwartaal 2024

Natuurtijdschrift “Koppel” is een gezamenlijke uitgave van de KNNV en het IVN.

Redactie: Robert Rubertus, Rolf Kranenburg, Emile de Leeuw

Vormgever: René Manger

Drukwerk: drukkerij Bijzonderdruk te Steenwijk

Belangrijke informatie voor het aanleveren van kopij:

- graag op A4 formaat, via de mail en als platte tekst (zonder opmaak).

- geen pdf bestand, foto's in een apart bestand en met een formaat van minimaal 1.5 MB

Het volgende nummer verschijnt per 1 oktober 2024

Kopij hiervoor graag vóór 1 september 2024.

Redactieadres: E-mail redactiekoppel@gmail.com

INHOUD

2	Agenda KNNV en IVN	13	Watersalamander: oerdieren in onze vijver
3	Bij de voorplaat	15	De buxus: een trieste ondergang
3	Colofon	18	Het succes van de kraakeend
4	Van de redactie	20	De keep
4	Uit de besturen	22	Roofvliegen, de Glimmende bladjager
6	Een geluksmoment in Wetering Oost: het Noorderlicht	24	De kerkuil. een mysterieuze nachtjager
7	De bijenwolf	26	Excursies en lezingen
10	Zeldzaam korstmos De Eese eerste waarneming in Overijssel	30	Besturen KNNV en IVN
		31	Werkgroepen KNNV en IVN

Van de redactie

Er is goed nieuws voor de natuureducatie vanuit het IVN: er zijn 25 nieuwe IVN-natuurguiden bijgekomen in Noordwest-Overijssel en Westerveld. Na 12 jaar is Ton Bode teruggetreden als voorzitter van KNNV-De Noordwesthoek. Hij wordt hartelijk bedankt door interim-voorzitter Ronald van Vlijmen. In het artikel “Uit de besturen” is over deze onderwerpen meer te lezen, we brengen het hier graag onder de aandacht.

Verder in deze Koppel artikelen van de hand van wat we zo langzamerhand wel een vast schrijversteam mogen noemen. Een greep hieruit. Philip Friskorn voegt een stuk toe aan zijn reeks over uilen, Ben Prins beschrijft een plaag waar velen van ons ervaring mee zullen hebben. Jaap Veneboer en Willem-Jan Hoeffnagel schrijven over de grootse kleine wereld van roofinsecten. Veel leesplezier!

Uit de besturen

De IVN Natuurguidsenopleiding die 1,5 jaar geleden van start ging met 30 enthousiaste cursisten, is afgerond. Onder leiding van een gemotiveerd docententeam, bestaande uit ervaren guiden van IVN Westerveld en IVN NWO hebben de aspirant-guiden geleerd hoe zij anderen kunnen informeren en inspireren over de natuur. Naast kennis over flora, fauna en landschapsonwikkeling stonden thema's als duurzaamheid en biodiversiteit centraal.

De groep cursisten bestond uit een mix van mensen met verschillende achtergronden en kennisniveaus als ook met uiteenlopende ideeën over hoe zij in de toekomst de nieuwe vaardigheden willen gaan gebruiken.

Er is door alle deelnemers hard gewerkt aan opdrachten, praatjes voorbereiden, kennis en ervaring opdoen en het verkennen van de natuur. Slechts enkele cursisten zijn gestopt met de opleiding. De andere 25 cursisten kregen hun diploma tijdens een feestelijke bijeenkomst op de prachtige locatie van “School in het Bos”. Naast de docenten en cursisten waren voor dit feest ook de mentoren, bestuurs-

leden en andere direct betrokkenen uitgenodigd.

We hopen, dat in de toekomst deze nieuwe guiden een waardevolle bijdrage gaan leveren aan de natuureducatie in onze omgeving.

Intussen is op initiatief van één van de cursisten het project BioBlitz gestart. Dit project zal gaan lopen in 2025 en in dat jaar de biodiversiteit in Steenwijkerland gaan vastleggen. De doelstelling is “2025 soorten in 2025”. Om dit voor te bereiden wordt dit jaar in de maanden april tot en met augustus proefgedraaid. Met behulp van de website waarneming.nl zullen alle ingevoerde waarnemingen, waar ook gedaan in Steenwijkerland, samengevat worden in een totale lijst en overzichtskaart. Samen geven die een indruk van de biodiversiteit in onze gemeente.

Op 15 februari is Ton Bode na 12 jaar teruggetreden als voorzitter van de KNNV-afdeling “De Noordwesthoek”. Ton van hieruit, namens het bestuur en de afdeling, wil ik je bedan-

ken voor het vele werk wat je voor de afdeling hebt gedaan. Invallen op momenten dat het nodig was, gedreven en betrokken bij alle activiteiten.

Zeker ook respect voor alle activiteiten, die georganiseerd worden, excursies, lezingen en werkgroepen. En we willen trots zijn op het prachtige blad “Koppel” die weer verschenen is in april. Komende tijd zullen we een enquête uit laten gaan met de vraag of “Koppel” wordt voortgezet in papieren vorm, digitaal of beide.

Als interim-voorzitter zal ik samen met Sjoerd Osinga, Candida van Wirdum en Emile de Leeuw het beste ervan maken, de zaken waarnemen, totdat er een definitief bestuur gerealiseerd is.

Nog even voorstellen. Mijn naam: Ronald van Vlijmen, sinds vele jaren alweer lid van de afdeling en betrokken in het bestuur, als algemeen lid en nu als interim-voorzitter. Geboren en getogen in Kampen '57 is de liefde voor de natuur mij met de “pap” lepel ingelepeld. Pap, omdat ik van jongs af met pa de Flevopolder in ging om fazanten, konijnen en reeën te scoren. Vanaf mijn 15de opgegroeid met de CJN,

(Christelijke Jeugdbond voor Natuurstudie) afdeling “Baardmees” te Kampen, klusjesman, van voorzitter tot excursieleider en kok op de kampjes van de jeugdbond.

Later actief voor de Natuur- en Vogelbeschermingswacht IJsseldelta, de club van de bekende vogelaar Jan Nap. Mijn activiteiten waren vooral vogelen, planten en natuurfotografie in de IJsseldelta. Verder actief in de natuurbescherming zoals protest tegen de aanleg van de toen Tweede IJsselbrug (verkeerde plek), hoogspanningsleiding langs de oude “Zwartendijk”, (Die werd dankzij het verzet ondergronds), vaak in samenwerking met Natuur en Milieu Overijssel.

Bestuurlijke ervaring dus alom, ook als oud raadslid in Steenwijk.

Nu nog even druk met beslommeringen privé, straks hopelijk meer tijd om in de vereniging te stoppen. Succes allen komend seizoen.

een Educatief Eindwerkstuk hebben bedacht en bezig zijn daar invulling aan te geven. Als alles verder volgens plan verloopt, vinden begin juni de presentaties plaats en volgt 22 juni 2024 de diploma-uitreiking. We hebben er dan weer een aantal enthousiaste gidsen bij.

Velduil, waddenkust, 2-12-2023. Foto: René Manger

Een geluksmoment in Wetering Oost: het Noorderlicht

Noorderlicht boven Wetering Oost

Tekst en fotografie: Philip Friskorn

Het Noorderlicht, oftewel *Aurora Borealis* is een spectaculair natuurverschijnsel. Het komt vooral voor in gebieden boven de Poolcirkel. Zo nu en dan wordt het ook in Nederland waargenomen.

Op mijn vele fotoreizen in de winter naar het noorden van Scandinavië en het noorden van Japan hoopte ik steeds op het Noorderlicht. Altijd was er zware bewolking en nooit zag ik daar het Noorderlicht.

Hoe geweldig is het dat 2024 en 2025 topjaren worden waarbij het Noorderlicht in onze streken zichtbaar wordt. Dit weliswaar niet met die heftig golvende bewegingen zoals ze bekend zijn in gebieden rond en boven de Poolcirkel, maar wel met de kleuren oranje-geel-groen-paars.

Zonnewind of zonnevlammen bereiken onze ionosfeer, energierijke deeltjes bereiken zo onze Aarde. Zo'n zestig jaar geleden werkte ik bij de Stichting Zuiver Wetenschappelijk Onderzoek om elektronische apparatuur te ont-

wikkelen om de invloed van zonnevlammen op het lange golf radioverkeer te voorspellen. Die lange golf radioverbindingen werden door uitbarstingen op de zon verstoord. Inmiddels is dit allemaal achterhaald door satellietverbindingen. Omdat het magnetisch veld van de Aarde kracht uitoefent op de deeltjes vormen ze cirkelvormige veldlijnen. Afhankelijk van de chemische samenstelling kleurt de hemel oranje-geel-groen-paars met daarboven vage gebogen lijnen, de Lorentzkrachten.

Door wat voorwerk te verrichten bleek dat begin mei 2024 het Noorderlicht in onze streken te zien zou zijn. Dank zij de voorstudie voor kwam ik een teleurstelling op de avond van 11 mei 2024 in Wetering Oost vanaf de Twitterhut. Om 22.35 uur zou volgens de Noorderlicht app het maximum worden bereikt. Je ziet dan een oranje en gele streep aan de horizon. Ons oog ziet het groen en paars niet, laat staan de vage strepen van de Lorentzkracht. De gevoelige sensor van onze hedendaagse camera's ziet dat echter wel. Thuisgekomen was de verrassing groot, alle kleuren van het Noorderlicht met een spiegeling in het water bij windstilte. Groot geluk in je eigen achtertuin!

De bijenwolf

Bijendoder

Tekst en foto's: Jaap Veneboer

Vlak bij de Meeuwenkolonie in het Holtingerveld waren in juli de vrouwtjes van de bijenwolf druk bezig om in de gegraven nestgangen honingbijen te brengen. Zo'n gang kan wel bijna een meter lang zijn en bevat meerdere zijgangen die eindigen in een broedcel. De nestgangen zijn te herkennen aan het

rulle zand dat de bijenwolf uit de gang heeft verwijderd. Zodra de nestgang klaar is, gaat het vrouwtje op jacht naar honingbijen. Als een vrouwtje een honingbij in het vizier heeft, slaat ze bliksemsnel toe. De honingbij wordt door een snelle steek verlamd en daardoor wordt haar zenuwstelsel uitgeschakeld. De bijenwolf zal nu terugvliegen naar haar gegraven nest, waarbij ze de honingbij buik tegen

V-vlekspringspinnen

V-vleckspringspin

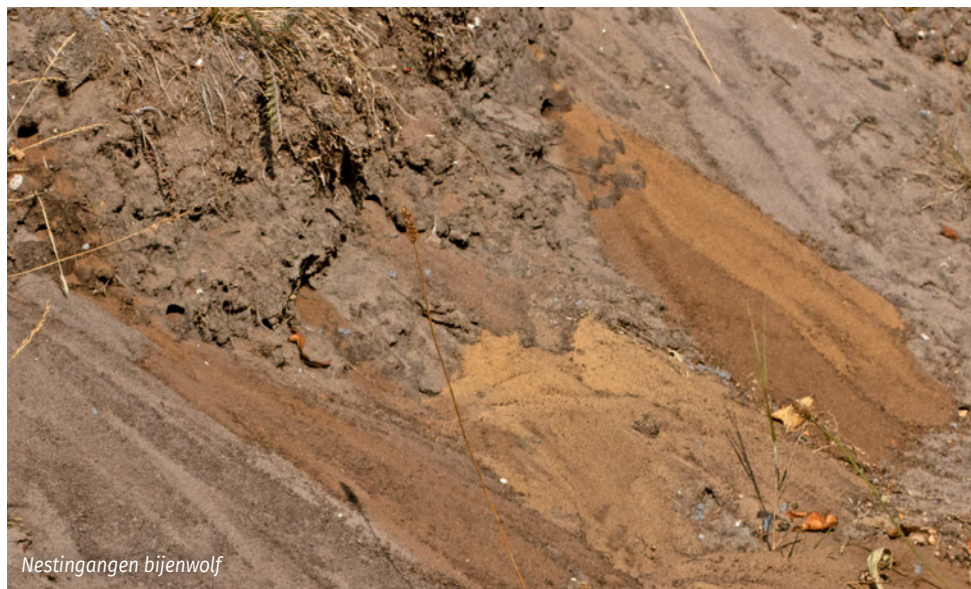

V-vleckspringspin

buik en kop tegen kop met haar poten vasthoudt, maar eerst drukt ze met haar poten de maag van de honingbij leeg en zuigt de nectar op met haar zuigsnuit.

Inmiddels zit ik te wachten bij een nestingang om de terugvliegende bijewolf met prooi in

de vlucht te fotograferen. Meestal is de bijewolf de winnaar en is het weer wachten op een volgende prooi. Gelukkig waren er ook andere insecten die op de aarden wal te zien waren, zodat ik mij niet hoefde te vervelen. De zandgoudwesp was één van die insecten met schitterende kleuren. Op het zandpad

Nestingangen bijewolf

Roodzwarte borstelspinnendoder

Zandgoudwesp

Bijenwolf

Bijenwolf

Bijenwolf

achter de aarden wal van de bijenwolven werd mijn aandacht getrokken door twee kleine spinnen. Het mannetje van de V-vlek-spin, want daar ging het hier om, was bezig om het vrouwtje te versieren, waarmee hij helaas niet veel succes had. Ook hier is het vrouwtje net als bij de bijenwolf groter dan het mannetje.

Inmiddels kwam de bijenwolf van wie ik de

nestingang in de gaten hield terug met prooi en ditmaal lukte het mij om een mooie foto met prooi te maken. Zodra het vrouwtje 2 tot 3 honingbijen voor een mannelijke nakomeling in de broedcel heeft gebracht en 4 tot 6 prooien voor een vrouwelijke nakomeling dan legt ze een eitje op de laatst binnengebrachte honingbij en zal ze de nestgang afsluiten. Er worden in de maand tijd dat het vrouwtje leeft meerdere nesten gemaakt. Als het vrouwtje uit de nestingang kruipt, dan kun je prachtig de tekening op haar kop zien. Bij het vrouwtje lijkt dit een kroontje met twee uitsteeksels, bij het mannetje zijn dit er drie. Als de larve uit het ei komt heeft het voldoende voedsel om te groeien totdat hij zich verpopt en als pop wacht totdat er weer een volgende generatie zal uitvliegen.

Op het zandpad was ook nog een roodzwarte borstelspinnendoder aan het worstelen met een spin die groter was dan de spinnendoder. De spinnendoder was druk bezig de verdoofde spin naar de nestingang te brengen. Het waren weer veel foto's en een prachtige natuurdag.

Zeldzaam korstmos De Eese eerste waarneming in Overijssel

Gelobd stippelschildmos, *Punctelia reddenda*

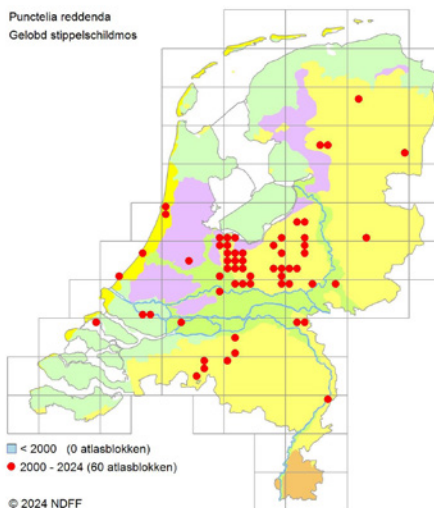
Tekst en foto's: Robert Rubertus

Deze winter is gelobd stippelschildmos waargenomen in de Eese. Dit was de eerste waarneming van deze soort in Noordwest-Overijssel, ja zelfs in de gehele provincie. In 2009 werd gelobd stippelschildmos voor het eerst waargenomen in Nederland, in de buurt van Wolfsheze, Gelderland. Sindsdien is de soort voornamelijk waargenomen op plekken in Midden Nederland (Utrechtse Heuvelrug, Veluwe) en sporadisch in de duinstreek, Noord-Brabant en Drenthe.

Nu dus ook in ons gebied. Op 28 december 2023 trof ik onbekende korstmossen aan op de stam van een eik op een bospad in het verlengde van de Braamweg aan de oostkant van de Eese. Met een foto via de app Obsidentify probeerde ik de soort op naam te brengen. Met vrij grote zekerheid gaf de telefoonapp de zeer zeldzame soort gelobd stippelschildmos, *Punctelia reddenda*, aan. Nu dien je altijd sceptisch te zijn bij determinatie op deze manier, maar diezelfde dag werd duidelijk dat het echt deze bijzondere soort lijkt te zijn. Twee foto's van verschillende exemplaren van het korstmos werden op waarneming.nl door twee verschillende validatoren goedgekeurd. De eerste waarneming in Overijssel lijkt een

feit, maar de ultieme test moet nog uitgevoerd worden.

In Europa is de soort gevonden op Madeira, in Groot Brittannië, West-Frankrijk en Noordwest-Spanje. Het is een Atlantische soort, die ook voorkomt in Noord- en Zuid-Amerika en West- en Oost-Afrika. De waarnemingen in Nederland zijn de meest oostelijke in Europa. Bij de eerste waarneming in 2009 bij Wolfhe-

ze, was er nog geen Nederlandse naam voor *Punctelia reddenda*. In Nederland kwamen tot dan vier soorten stippelschildmossen (*Punctelia*) voor. Omdat de nieuwe soort vele lobjes heeft en hierin verschilt van zijn nauw verwante soorten, is gekozen voor de naam gelobd stippelschildmos (Spier en Van Dort, 2009).

De ultieme test

Gelobd stippelschildmos lijkt veel op de andere stippelschildmossen, al is het door deskundigen vanwege de vorm van de lobjes goed te onderscheiden. Eén kenmerk is echter doorslaggevend en dat is een specifieke chemische reactie. Gelobd stippelschildmos reageert namelijk C- terwijl de andere stippelschildmossen C+ reageren. De letter C duidt op het element chloor dat als hypochloriet is opgelost in water, in feite is dit verdund bleekwater. Bij de test wordt een druppel C op het merg van het korstmoss aangebracht. C- betekent: geen kleurverandering, C+ betekent een verkleuring naar roze. Om zeker te weten dat het om het zeldzame korstmoss ging, heb ik een stukje opgestuurd naar de validator van mijn waarneming, Miranda Engelshoven. Zij heeft de test uitgevoerd en het bleek inderdaad C- te zijn. Waarneming bevestigd!

Op 8 januari 2024 werd op een andere plek in de Eese ook gelobd stippelschildmos waargenomen, door de waarnemer later C- getest. Op het kaartje in de verspreidingsatlas staan nu twee stippen in Noordwest-Overijssel, dat zijn de genoemde waarnemingen in twee naastgelegen 5-km hokken.

Korstmossen: taai overlevers

Door de zachte, regenrijke en vochtige winter van 2023-2024, groeien korstmossen op de schors van bomen uitbundig. Vooral stammen van eiken zijn bedekt met allerlei soorten korstmossen. Korstmossen behoren tot het Rijk van de schimmels, Fungi. In het weefsel van de schimmel bevinden zich eencellige algen. De schimmel biedt de algen bescherming en voedingszouten die uit de omgeving worden opgenomen, de algen leveren door fotosynthese suikers en andere organische stoffen waar de schimmel van kan groeien. Samen vormen ze een uiterst efficiënte samenlevings-

vorm die zelfs onder extreme omstandigheden kan groeien en zich voortplanten, bijvoorbeeld op kale rotsen in het hooggebergte. Deze korstmossen vormen een dunne harde laag op steen en groeien zeer langzaam. In Nederland is dit type korstmoss te vinden op straatstenen, grafstenen, basaltblokken, hunebedden en beton. Op boomschors groeien bladvormige korstmossen zoals schildmossen en ook struikvormige korstmossen zoals eikenmos en melig takmos. En in Nederland sinds kort dus ook gelobd stippelschildmos.

Literatuur

Spier, J.L. & Dort, K.W. van. 2009. *Punctelia reddenda* (Gelobd stippelschildmos) voor het eerst in Nederland gevonden. *Buxbaumia* 83.

Watersalamander: oerdieren in onze vijver

Kleine watersalamander mangeurstoffen waaierend

Tekst en foto's: Ben Prins

Het zal zo langzamerhand wel bekend zijn, dat er bij ons in de tuin een redelijk grote vijver ligt, waarin en waar omheen zich van alles afspeelt. Zo leven er in onze vijver onder andere oerdieren, die sinds hun ontstaan honderden miljoenen jaren geleden nauwelijks zijn veranderd. Over één groep van deze oeroude dieren, de libellen, heeft al het een en ander in de Koppel gestaan. Een tweede groep van levende fossielen, de salamanders, komt in deze Koppel nu voor het eerst aan bod.

Waarschijnlijk gaat de oorsprong van de salamanders terug tot in het Steenkooltijdperk, ongeveer zo'n 340 miljoen jaar geleden, toen de ontwikkeling van de amfibieën uit de vissen al in een vergevorderd stadium verkeerde.

Vrouwtje

Door hun geringe grootte en hun dunne botjes zijn er echter maar weinig goed bewaarde fossiele salamanders bekend. Maar het lijkt toch wel zeker te zijn, dat onze nu nog levende salamanders afstammen van voorouders, die al minstens 200 miljoen jaar geleden leefden, en die in opbouw, uiterlijk en levenswijze nauwelijks verschilden van hun huidige nakomelingen.

Tot één van de vaste bewoners van onze vijver behoort de erg algemene kleine watersalamander, die deze plek al vele jaren heeft uitgekozen als voortplantingsplaats. Alhoewel deze salamanders "water"-salamanders worden genoemd, brengen ze het grootste deel van hun leven op het land door. Immers, zodra de larven het gekieuwde larvestadium achter zich laten en de longen zich hebben ontwikkeld, kruipen ze het land op. Hier zoeken ze, net als hun ouders, vooral 'snachts, in een vochtige omgeving naar kleine diertjes. Overdag en bij droogte verschuilen ze zich onder vochtig mos of hout om hun ongeschubde huid tegen uitdroging en zonnestralen te beschermen. "Water"-salamanders leven dus voornamelijk op het land, maar hebben het water nodig voor hun voortplanting en

larvale ontwikkeling. Het zijn dus echte amfibieën.

Pas als ze na twee of drie jaar geslachtsrijp zijn keren de jonge salamanders in het voorjaar, soms al in februari, terug naar het water om zich voort te planten. Hun uiterlijk ondergaat dan een duidelijke verandering, waarbij de matte,

korrelige, bijna eenkleurige huid van de landfase wordt vervangen door een gladde, kleurrijke huid. Deze “onderwaterhuid” is ook in staat zuurstof uit het water op te nemen, waardoor ze minder vaak naar het wateroppervlak hoeven te zwemmen om naar lucht te happen. Zowel de vrouwtjes als de mannetjes krijgen een duidelijk zichtbare huidzoom, die van de kop, via de rug, langs de gehele boven- en onderkant van de staart doorloopt. Vooral het mannetje, nu in prachtkleed, is getooid met een opvallend gekleurde, brede huidzoom.

Alle salamanders zijn vleeseters. Maar hun jachttactiek bestaat volgens mij alleen maar uit: lopen en dan door puur toeval een prooi tegenkomen. Het zijn bepaald geen slimme beesten. Het is mij nog nooit gelukt een salamander iets afwijkends aan te leren. Dat staat kennelijk hun star genetisch bepaald gedrag niet toe. Zelfs het aanbieden van prooi met een pincet werkte alleen, als de prooi duidelijk bewoog. Deed de prooi dat niet, dan werd de pincet met het eten volledig genegeerd, ook als je met de pincet de bek van de salamander aantikte. Het is dus heel normaal, dat een bewegende prooi eerst met de ogen wordt gefixeerd, maar als de prooi zich daarna stil houdt, de salamander of zijn larve er gewoon aan voorbij, of er zelfs overheen loopt! Ik moet er wel bij vertellen, dat salamanders kennelijk slechte ogen hebben. Ze reageren pas op beweging, als de prooi zich al bijna tegen de kop bevindt. En dan kan het nog enkele seconden

duren, voor er wordt toegehaapt ...

Ontmoet een mannetje in het water een vrouwtje, dan probeert hij haar te verleiden met een paringsbalts. Hierbij brengt het mannetje, na haar “besnuffeld” te hebben, zijn kop dicht bij de kop van het vrouwtje. Dan laat hij al draaiend haar zijn contrastrijk getekende zijkant zien. Het mannetje kromt nu zijn prachtig brede en bont gekleurde staart naar voren en met een wapperende staart stuurt hij via de opgewekte waterstroom een geursignaal naar het vrouwtje. Blijft het vrouwtje stil zitten en lijkt zij paringsbereid, dan draait hij zijn

Kleine watersalamander man

lichaam van haar af en loopt langzaam voor haar uit. Volgt het vrouwtje hem, dan stopt hij, buigt zijn staart S-vormig naar voren, en wacht tot zij zijn staart met haar kop aanraakt. Pas nu zet hij een paar klompjes in gelei verpakt sperma af (een spermatheca), en leidt het vrouwtje tot haar cloaca zich boven een spermaklompje bevindt en wacht dan tot het door het vrouwtje wordt opgenomen. Het zaad wordt opgeborgen in haar zaadreservoir en de gelei capsule wordt afgewreven.

Afhankelijk van de watertemperatuur kan het vrouwtje al vroeg in het jaar, eind maart-begin april, beginnen met het leggen van de eitjes. Alhoewel de meeste eitjes tussen april en juni worden gelegd, gaat het afzetten van de eitjes

Kleine watersalamander larven

soms door tot in augustus. Voor het afzetten van de eitjes zoekt het vrouwtje waterplanten op met kleine blaadjes. Met haar achterpoten worden een paar blaadjes tot een kommetje bijeen gehouden, waarna er een eitje in wordt vastgekleefd en de blaadjes tot slot dicht worden gevouwen. In haar eerste jaar legt een nu driejarig vrouwtje ongeveer 100 eitjes, een aantal, dat bij oudere vrouwtjes kan oplopen tot 400. Ieder eitje wordt afzonderlijk vastgekleefd tussen een paar blaadjes, tot zo'n 7 à 10 per dag. Na de periode van balts, paring en het afzetten van de eitjes verlaten de meeste salamanders al ver voor juli het water. De huidzoom langs het lichaam verdwijnt en hun huid wordt weer aangepast aan het leven op het land.

De larven kruipen na ongeveer acht tot twintig dagen uit het ei. Ze hebben dan aan weerszijden van de kop drie kieuwpluimen, maar nog geen pootjes. Na korte tijd verschijnen eerst de voor-, wat later de achterpootjes. Het duurt dan nog zo'n twee maanden, voordat de larven hun kieuwen verliezen, en hun longen voldoende zijn ontwikkeld om het water te verlaten. De meeste larven verruilen hun korte waterleven al vóór september voor een bestaan op het land. Alleen larven, die uit laat gelegde eieren zijn gekomen, kunnen overwinteren, en ondergaan hun gedaanteverwisseling pas in het volgende voorjaar. Hoeveel jaren de kleine watersalamander in de vrije natuur kan overleven is niet bekend, maar een jaar of zes à zeven wordt als waarschijnlijk genoemd. In gevangenschap kan de kleine watersalamander echter meer dan 20 jaar oud worden.

Wil je de levensgeschiedenis van de watersalamander zelf eens van dicht bij bekijken, zet dan in het voorjaar een paartje in een klein aquarium met wat waterpest en wat waterlooien, neem een stoel en ga eens heerlijk ontspannen met rode oortjes zitten kijken naar de seks show van oeroude, koudbloedige wezens, die zelf van het paringsritueel niet warm kunnen worden. Veel succes!

Ben Prins, Uffelte
email: ecprins@hetnet.nl
mei 2024

De buxus: een trieste ondergang

Tekst en foto's: Ben Prins

Hoe de buxus uit onze omgeving verdween
In Uffelte, het dorp waarin wij wonen, was tot voor kort de buxus een heel gewone verschijning. Veel tuinen werden versierd door de altijd groen blijvende buxushaagjes of buxusbollen, soms gesnoeid in speelse vormen. Ook in onze tuin bevond zich een traditioneel opgebouwde buxustuin, bestaande uit vier rechthoekige vakken, van elkaar gescheiden door smalle paadjes bestraat met oude waalse keitjes. Maar dat is verleden tijd. Want binnen een jaar werden in ons dorp alle buxusstruikjes, alle buxushaagjes, alle buxusbollen van frisgroen veranderd in een troosteloos bruin.

Ook onze statige buxustuin viel ten prooi aan de vernietigende vraatzucht van de rupsen van een nachtvlinder, de buxusmot, een exoot, afkomstig uit Oost-Azië, die West-Europa al in 2006 was binnengebracht, mogelijk met geïmporteerde buxusplanten. In ons land doken de eerste buxusmotten op in 2007 rond Boskoop en in Noordwest Brabant. Tot 2012 ging de opmars vrij traag. Maar in de jaren erna werden in rap tempo andere delen van Nederland gekoloniseerd. Steenwijk volgde in 2018.

Eerlijk gezegd hadden wij deze ramp al kunnen zien aankomen, als wij beter hadden opgelet. Het aantal door ons op licht gevangen buxusmotten was immers binnen een paar jaar van nul in 2019 toegenomen tot enkele tientallen in 2022. En bovendien was het ons opgevallen, dat de mezen en mussen dit voorjaar (2023) voor het eerst

opvallend veel belangstelling toonden voor onze buxushaagjes, waarin kennelijk vele kleine rupsjes tussen de toen nog groene buxusblaadjes verscholen zaten.

Pas in juli 2023 ontdekten wij tussen de nog groene blaadjes de honderden prachtig gecamoufleerde groene rupsen, versierd met kleurige ringen en lengtestrepen. Ondanks hun bonte tekening (of misschien wel juist daardoor!) vielen de vele rupsjes nauwelijks op tussen de bebladerde takjes. Eerst bij

Dode esdoorn met paddenstoelen in 2015

struiken, vanaf de dakgoten, voor ramen en deuren. Soms vormden de draden hele matten, die door hun sterkte de weg letterlijk versperden. Overal waar je liep, waaierden de losse draden in je gezicht.

honderden, later bij duizenden, vreten de rupsjes de struikjes kaal. Eind juli verschenen de eerste opvallend kale plekken in de heggetjes. Halverwege augustus waren alle groene blaadjes verdwenen.

Nu krioelde het overal in de tuin van de hongerige rupsen, die waar ze ook gingen, dunne, sterke zijdeachtige spinseldraden achterlieten, die – net als bij zijderupsen – afgescheiden worden door spinselklieren onderaan de kop. Na korte tijd hingen er overal draden. Over de paden, tussen de

Dit tot schrik van een verwarmingsmonteur, die voor de controle van onze ketel zich dwars door de draden een weg naar onze voordeur had gebaand, en dacht dat deze smerige dradenboel afkomstig was van de gevaarlijke eikenprocessierups. Na de inspectie van de kachel weigerde hij om langs dezelfde weg terug naar zijn auto te gaan. En zelfs toen wij hem de ware toedracht vertelden, liet hij duidelijk blijken ons niet te geloven. De schrik zat er bij hem kennelijk goed in!

Als grafgravers verschenen er op ons verzoek voor het einde van augustus een

paar hoveniers, die de bruine resten van de buxushagen en –bollen afzaagden, een deel van de wortelmat uitgroeven, en de waardeloze restanten, van wat eens een fraaie klassieke tuin had toebehoord, ter vernietiging op de aanhanger naar het plantenkerkhof afvoerden. Om het toch al treurige gebeuren nog droeviger te maken, goot het die ochtend pijpenstelen. Zelfs de hemel huilde! Pas toen na een paar uur hard werken de hoveniers druipnat in hun auto stapten en wegreden, stopte het met regenen

Door het hele dorp stonden er nu alleen nog maar bruine buxusstruikjes, die nog niet zo lang geleden er levendig groen hadden uitgezien. Toch vertelden sommige tuinbezitters ons optimistisch, dat er in hun nu nog bruine struikjes alweer jonge frisgroene puntjes verschenen. Nog een paar maanden geduld, en hun buxus zou er weer lekker groen bijstaan. Daar waren wij niet zo zeker van. Overal hingen er immers in onze omgeving goed verstopt honderden, zo niet duizenden poppen van de buxusmot. Nee, in onze ogen heeft de buxus in onze omgeving geen kans meer om te overleven.

Volgens vlinderdeskundigen heeft de buxusmot zich zo snel over Europa kunnen uitbreiden door het ontbreken van zijn natuurlijke vijanden en door de verkoop van besmette buxusplanten door o.a. kwekerijen en tuincentra. Er wordt zelfs gefluisterd, dat deze immers eerst verdienen aan de verkoop van besmette buxus, daarna aan de verkoop van dure, beperkt werkzame bestrijdingsmiddelen, en tenslotte aan de verkoop van vervangende planten (zie o.a.: www.lepinet.de). Misschien wel een wat te sterke beschuldiging, maar zeker is het, dat

veel plaatsen, waar vandaan de buxusmot zich heeft verspreid, samenvallen met verkooppunten van buxusplanten. Louter toeval? Of toch niet ...

Het leven van de vraatzuchtige buxusmot

De veroorzaker van al deze ellende is de buxusmot, *Cydalima perspectalis*, een nachtvlinder met een spanwijdte van ongeveer 3,5 tot 4 cm. In de landen uit zijn gebied van oorsprong leven de rupsen van andere soorten Buxus, dan de bij ons inheemse *B. sempervirens*. Japan: *B. japonica* en *B. microphylla*; Korea en China: *B. sinica*. Het zoeken naar min of meer resistente planten van deze vier soorten Buxus heeft tot dusver nog niet tot bevredigende resultaten geleid.

Er bestaan van de buxusmot twee kleurvormen. De meest algemene is parelmoerachtig wit, afgezet met een bruinzwarte rand. De tweede watzeldzamere is vrijwel geheel bruinzwart met een opvallende witte vlek op de voorvleugel. Afhankelijk van de weersomstandigheden leven de buxusmotvlinders tussen de één tot twee weken. In die korte periode moeten zij een partner zoeken, paren, en eieren leggen. Om mannetjes te lokken, scheiden de vrouwtjes een seksferomoon af, een voor de mannen onweerstaanbaar parfum.

Na de paring legt het vrouwtje een eierpakketje aan de onderkant van verschillende buxusblaadjes. Ieder pakketje bevat tussen de 5 en 25 gele eitjes van 0,8 tot 1,2 mm groot, die zijn ingebed in een geleïachtige massa. Eén vrouwtje kan tijdens haar korte bestaan tot een maximum van ongeveer 500 eitjes leggen. Omdat de eitjes worden vastgekleefd aan de onderkant van de dicht op elkaar staande

Buxusmot lichte vorm

Buxusmot donkere vorm

blaadjes, zijn ze moeilijk te vinden en voor bestrijding moeilijk bereikbaar.

Meestal komen de rupsjes na vier tot zes dagen uit. Ze zijn dan vuil geel van kleur met een glimmend zwarte kop, en 2-3 mm lang. De kleine rupsjes grazen de zachte onderkant van het buxusblad weg. Wat er dan overblijft, is de snel bruin wordende opperhuid van het blaadje. Na een paar vervellingen kleuren de rupsjes steeds bonter. Ze beginnen zich losjes in te spinnen en eten nu de blaadjes vrijwel geheel op, vaak alleen de hoofdnerf achterlatend.

Na zes vervellingen zijn de rupsen volgroeid en zo'n vier centimeter lang. In een onvoorstelbaar hoog tempo verdwijnen de buxusblaadjes nu tussen de kaken van de rups, die volgegeten zich ergens in de buxusstruik terugtrekt om te verpoppen. De hele ontwikkeling van ei tot pop neemt, alweer sterk beïnvloed door de omgevingstemperatuur, ongeveer 40 dagen in beslag. Met de kop naar beneden hangt de pop nu vrijwel onzichtbaar tussen enkele samen gesponnen blaadjes. Het popstadium duurt ongeveer twee weken.

Het aantal rupsen en poppen dat onze winter overleeft, is vrij klein. De schade, die de rupsjes in het voorjaar aanrichten, lijkt dan ook mee te vallen. Dit verandert dramatisch, als het toenemend aantal rupsen de bovenzijde van de buxus heeft bereikt. Dan verschijnen boven in de eerste bruine stukjes, die zich al snel over de hele struik uitbreiden. Bij een warme zomer en herfst, waarbij het eten van de rupsen lang kan doorgaan, is er uiteindelijk geen groen blaadje meer te vinden, en gaan

de rupsen over tot het weg-eten (schillen) van stukjes bast. Dit betekent definitief het einde van veel jonge buxustakjes.

Na het verdwijnen van de laatste buxusblaadjes zullen de rupsen op zoek moeten gaan naar nieuwe voedselbronnen. Ze verspreiden zich nu over de gehele omgeving en, hongerig als ze zijn, zullen ze ook aan allerlei andere soorten planten knabbelen. Maar zowel in Europa als in Noord-Amerika is onze inheemse *Buxus sempervirens* de enige, tot dusver bekende waardplant. Alhoewel de Buxus een sterke plant is, die zich na een aanval van de buxusmot redelijk kan herstellen, is de kans op een blijvend herstel erg klein.

Er zijn op dit moment twee biologische middelen beschikbaar voor het bestrijden van de buxusmot: het bespuitingen van de buxusstruikjes met bacteriën (alleen toegestaan door bevoegde bedrijven), of door aaltjes (nematoden), in verschillende verpakkingen verkrijgbaar bij tuincentra e.d. Maar om een blijvend effect te bereiken, moet het spuiten in hetzelfde jaar verschillende keren worden herhaald, en mogelijk zelfs verschillende jaren achtereenvolgend. En dan is succes nog echt niet verzekerd!

Wij zullen met de buxusmot moeten leren leven, of overgaan op een betrouwbare vervanger, zoals de kleinbladige, groenblijvende *Ilex crenata*. Naar mijn opvatting wordt het helaas de tweede mogelijkheid. Vaarwel, Buxus!

Ben Prins, Uffelte – ecprins@hetnet.n
februari 2024

Het succes van de kraakeend

Man en vrouw kraakeend

Tekst en fotografie: Philip Friskorn

Onze wilde eend (*Anas platyrhynchos*) was altijd de meest voorkomende eend in Nederland. Het gaat echter niet goed met deze mooie vogel met het mannetje met zijn groene kop en witte halsband. Het tegenovergestelde is de kraakeend (*Anas strepera*), want die neemt in Nederland toe en lijkt de wilde eend in aantallen voorbij te streven. Honderd jaar geleden was de kraakeend een zeer zeldzame verschijning in ons land, zo beschreef Jac. P. Thijsse de eend in 1929 als een unieke waarneming. Vanaf het laatste kwart van de vorige eeuw beleefde de kraakeend een enorme toename. Rond 1975 telde Nederland ongeveer 800 broedparen, 'anno nu' zitten we al tegen de 30.000 broedparen (Bron: SOVON). We kunnen dus rustig spreken van een succesverhaal.

De kraakeend kwam ooit alleen voor op de Aziatische steppen en in Rusland en begon meer dan 100 jaar geleden aan een opmars richting West-Europa. Niemand heeft een dergelijke toename ooit kunnen voorspellen. De hypothese is dat veel van de Aziatisch leefgebieden in cultuur zijn gebracht en dat heeft de vogel naar het westen doen trekken. Kraakeenden houden van moerasgebieden, zowel hoogveen als laagveen. Niet zo verwonderlijk dat ze in de Kop van Overijssel en Zuidoost Fryslân steeds vaker te zien zijn. Stadsparken lijken inmiddels ook aantrekkelijk te zijn voor de kraakeend, want zelfs in het Westerpark in Amsterdam heeft hij zich gevestigd.

De kraakeend is bij ons een standvogel, dus het gehele jaar aanwezig. Er zijn momenten dat in de winter duizenden kraakeenden uit Oost-Eu-

Mannetje neemt bad

Opspringen en uitschudden

De fraaie borsttekening

ropa ons land bezoeken of zelfs doortrekken naar het zuiden.

De krakeend is kleiner en slanker dan de wilde eend. Het mannetje heeft een bruine kop en zwart achterlijf, de borst vertoont een wonderschoon patroon van golvende grijstinten. De snavel is zwart en de vleugelspiegel is wit. Het vrouwtje lijkt wat meer op het vrouwtje van de wilde eend, heeft echter, net als het mannetje, een witte vleugelspiegel die bij de wilde eend groen is. De snavel verschilt duidelijk van de man, deze is bruin met een oranje rand. Net als de wilde eend eten krak-

eenden algen en wieren die ze van de bodem slobberen of van stenen schrapen. De naam krakeend heeft deze vogel te danken aan het geluid dat hij maakt. Door het wat gedempte 'krek' roept hij zijn eigen naam. Krakeenden broeden later dan wilde eenden en maken hun nest veel meer verborgen in het groen. Daardoor zijn ze minder kwetsbaar voor predatie.

Vrijwel dagelijks kun je ze aantreffen in onze omgeving. Ik heb getracht de kenmerken zo veel mogelijk fotografisch in beeld te vangen.

Watertrappelen en vleugels spreiden

De keep

Vrouwte keep in winterkleed

Tekst en fotografie: Philip Friskorn

Het kan aan mij liggen, maar de keep zie ik in de winter steeds minder in onze omgeving. Op 6 april 2024 lukte het toch om een keep in winterkleed voor mijn lens te krijgen en tijdens mijn reizen naar Scandinavië heb ik ze gelukkig in prachtkleed kunnen fotograferen. Daarvan kan ik de lezers van De Koppel nu deelgenoot maken.

De keep (*Fringilla montifringilla*) is een vinkachtige en heeft het formaat van onze

inheemse vink. Het geluid is heel anders dan dat van de vink en daarom heeft hij ook de naam keep gekregen. Het klinkt als kèp, uit te spreken als het Engelse 'cap', hij roept dus min of meer zijn eigen naam. Het zijn broedvogels van de Scandinavische landen tot ver in Rusland en Azië. De keep is een echte zaadeter. In zijn broedgebied eet hij veelal de zaden van de grove den en andere zaden, maar ook insecten worden in het broedseizoen gegeten. In de overwinteringsgebieden gaat de voorkeur uit naar beukenootjes en beukenbossen hebben we in Oost- en Noord-

Vrouwte keep in winterkleed

Vrouwte keep opvliegend

Mannetje keep, Noorwegen, prachtkleed

Mannetje keep, Noorwegen, prachtkleed

Mannetje keep eet zaden van de grove den

Nederland in ruime mate. In de winter staan ook bessen op het menu.

Het uiterlijk is in de zomer en winter duidelijk verschillend. De mannetjes hebben in broedkleed een zwarte kop en mantel. Opvallend zijn de fel oranje keel, borst en schouders. Slagpennen en staart zijn zwart, buik en stuit zijn wit. Het vrouwtje heeft een bruine kop met grijze zijcanten en een bruin-zwarte ge-

vlekte mantel. De snavel is in de zomer zwart en in de winter geel. De verschillen tussen het mannetje en vrouwtje zijn in het zomerkleed duidelijk. In winterkleed zijn mannetje en vrouwtje vaak moeilijk uit elkaar te houden. Het zomerkleed en winterkleed van het vrouwtje zijn nagenoeg gelijk.

De keep, een wintergast die we volgens mij steeds minder zien in De Kop.

Roofvliegen,

met als voorbeeld de Glimmende bladjager

Tekst en foto's: Willem-Jan Hoeffnagel

Introductie

Binnen de insecten neemt de Orde van de Vliegen en Muggen (Diptera) een belangrijke plaats in met meer dan 5300 in Nederland gevestigde soorten. Binnen deze Orde bestaat de familie van de Roofvliegen. Het is een oude, primitieve familie waarvan bijna 12 miljoen oude fossielen gevonden zijn. Wereldwijd zijn er nu ongeveer 7100 soorten bekend waarvan ~500 in Europa. Voornamelijk zijn die te vinden in Zuid-Europa. Er zijn 70 soorten bekend uit Noordwest-Europa waarvan er 46 soorten in Nederland voorkomen.

De Familie van de Roofvliegen bevat in totaal zeven sub-families:

- Asilinae – Roofvliegen met 21 soorten.
- Brachyrhopalinae–Roofvliegen met vijf soorten.
- Dasypogoninae–Pootroofvliegen met één soort.
- Dioctrinae–Bladjagers met negen soorten.
- Laphriinae–Stamjagers met vijf soorten.
- Leptogastrinae–Grasjagers met drie soorten.
- Stichopogoninae–Zandroofvliegen met twee soorten.

Alle roofvliegen hebben de volgende gemeenschappelijke kenmerken wat herkenning van de soorten eenvoudig maakt:

- Op het gezicht is altijd een baard aanwezig, bestaand uit haren en/of borstels die lan-

ger zijn dan de omringende beharing. Onder de baard zit een korte, stevige steeksnuit.

- Op de bovenzijde van de kop zit tussen de ogen een verdieping met in het midden een heuveltje waarop de puntogen zijn geplaatst.
- De ogen raken elkaar nooit.
- De poten zijn stevig en hebben altijd borstels.

De imago's leven enkele weken tot maanden. Ze zijn warmteminnend en vooral actief op warme, zonnige dagen. Zowel de larven als de imago's zijn jagers. De jacht wordt ingezet vanaf een uitkijkpost.

Bij het uitsluipen van het imago zijn de roofvliegen reeds geslachtsrijp. De paring vindt in kop-kop houding dan wel touwtrek houding plaats. Enkele dagen later worden de eitjes afgezet.

Als voorbeeld wordt hieronder nader ingegaan op de Glimmende bladjager – *Dioctria cothurnata*.

Herkenning

De Glimmende bladjager is een roofvlieg met een lengte van 12 – 16 mm. Ze hebben heldere doorzichtige vleugels en een glimmend zwart achterlijf. Ook het borststuk is glimmend zwart met drie scherp begrensde lengte streepjes. De mannetjes hebben een gelige baard en donkerpaarse / blauwige ogen. De poten hebben zwarte dijen en schenen, met

Glimmende bladjager kop

Glimmende bladjager vrouwtje

een witgele basis. De vrouwtjes hebben een witte baard en paarse ogen. De poten hebben oranjegele dijen en schenen met een witgele basis.

Habitat

De glimmende bladjager leeft bij bosranden met opgeschoten gras- en kruidenvegetaties op droge tot iets vochtige bodem. De verspreiding in Nederland weerspiegelt dit ook.

Voedsel

Ze vangen vanaf een uitkijkpost, zoals grashalmen of bladeren van kruiden, hun prooiën. Dat zijn bijvoorbeeld sluipvliegen, bladwespen en strontvliegen met een grootte van 5 – 13 mm.

Waarneming

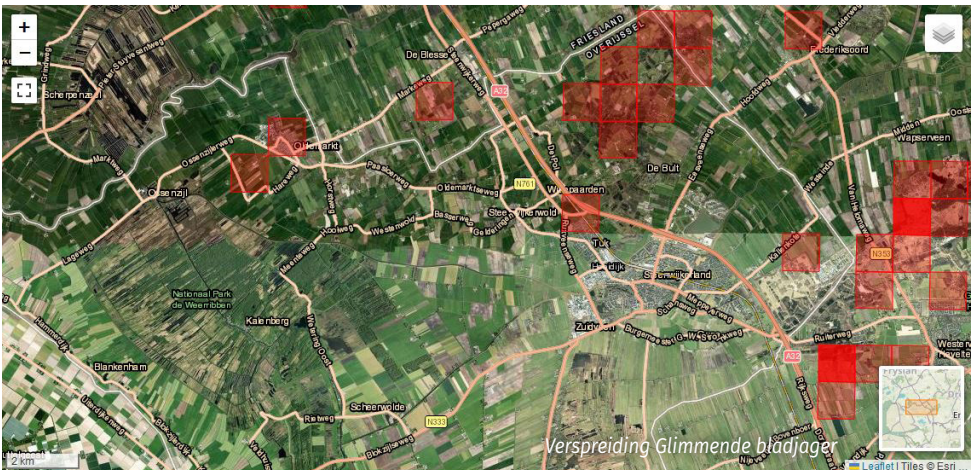
De vliegtijd is vanaf half mei tot en met half augustus. De piek ligt tussen begin juli en half augustus. De hoogste aantallen zijn waar te nemen in de zand districten. Daarbuiten is deze soort zeldzaam. Ze komen in heel Noordwest-Europa voor.

Biologie

De eieren worden gelegd terwijl het vrouwtje op een blad of in het gras zit. Ze laat de eieren gewoon op de grond vallen. De larven leven in de grond. De paring gebeurt in touwtrek houding.

Bescherming

Deze soort is in Nederland niet bedreigd.

Verspreiding Glimmende bladjager

Opgesteld 642 maximum individuen in 568 cellen (min: 1 median: 1 max: 11).
 ■ Natuurlijk voorkomen ■ Alleen escapes

De kerkuil, een mysterieuze nachtjager

Tekst en fotografie: Philip Friskorn

De naam

Het zijn uitgesproken nachtjagers die zich overdag nooit laten zien. De naam kerkuil komt uit de tijd dat ze nog vaak in kerktorens broeden. Ze konden binnenvliegen via de galmgaten naar een geschikte plek om hun jongen groot te brengen. Die gaten zijn nu veelal afgeschermd met gaas om kauwen en duiven buiten de deur te houden. Nu we toch vogelnamen aan het wijzigen zijn zou de kerkuil, in navolging van het Engelse Barn Owl, misschien beter gewijzigd kunnen worden door schuuruil. Schuren zijn namelijk de meest gebruikte broedplekken in Nederland. Dat kan variëren van open kapschuren waarin een nestkast is geplaatst of een nestkast achter het bekende üleboerd, het uilenbord. Dat

In oud raam van schuur

groene bord met twee sierlijke zwanen vinden we voornamelijk in Noord-Nederland, achter het invlieggat zit de nestkast. Schuren werden op die manier vrij gehouden van muizen en ratten. Muizen en ratten maken 98% van het voedsel uit van de kerkuil. Zo helpt de kerkuil op natuurlijke wijze de boer.

Verspreiding, herkenning en biotoop

Wereldwijd is de kerkuil (*Tyto alba*) geen zeldzaamheid. Omdat ze wereldwijd voorkomen zijn ondersoorten niets bijzonders, de kerkuil kent dan ook 10 ondersoorten. Wat betreft de Noord-Europese populatie betreft het de *Tyto alba guttata*, de soort die in Nederland broedt. Europees gezien komt deze soort voor in Midden-Europa, een zeer klein deel van Noord-Europa, de Balkan en Oekraïne. De soort ontbreekt volledig in Noorwegen, Zweden en Finland.

Als een kerkuil je recht aankijkt vallen onmiddellijk de hartvormige gezichtssluier en de donkere ogen op. Afhankelijk van waar ze voorkomen kan deze gezichtssluier variëren van zuiver wit tot wat meer bruin gevlekt. Ook de onderzijde kan deze kleurvariatie hebben. Kerkuilen met iets bruin gevlekte witte delen komen in Nederland het meest voor. Volwassen kerkuilen hebben een spanwijdte van ca. 90 cm en een lichaamslengte van 40 cm. Ze hebben zeer lange bevederde poten, de bevedering loopt door tot de klauwen. De rug is goudbruin met vlekken, een prachtig beeld

als ze met de rug naar je toe zitten en de kop 180 graden gaan draaien. Geluksmomenten voor de fotograaf.

De kerkuil geeft de voorkeur aan een halfopen cultuurlandschap waar ze kunnen jagen in het open veld, bossen worden vermeden. Met hun geruisloze vlucht hoort de prooi de uil niet aankomen en met succes volgt dan de terugkeer naar de jongen of een rustige plek om de muis zelf te verorberen.

Nederland en bedreigingen

Een van de bedreigingen in ons dichtbevolkte land is het verkeer. Er vallen jaarlijks vele verkeersslachtoffers onder de kerkuilen populatie. Strenge winters eisen ook hun tol, maar die hebben we de laatste decennia niet meer. Bekend is dat in de winters van 1963 en 1979 een kaalslag plaatsvond onder de kerkuilen. Niet alleen de strenge winters, maar het toen nog volop gebruikte bestrijdingsmiddel DDT eiste vele honderden slachtoffers. Modernisering in het agrarisch bedrijf speelt ook een rol, graanschuren zijn vervangen door voedsilo's en daar komt de uil niet binnen. Ver-

schillende kerkuilenwerkgroepen zijn zo'n 45 jaar geleden begonnen met het plaatsen van enkele duizenden nestkasten in Nederland en dat heeft bijgedragen aan het herstel van de kerkuil. Volgens schattingen van SOVON bedroeg het aantal broedparen in Nederland in 2020 rond de 3000 paar.

Fotografie bij uiterst weinig licht

In de grote kapschuur met nestkast voor steenuilen waren twee zwakke lampen opgesteld. De huidige apparatuur maakt het mogelijk om bij zeer hoge ISO instellingen een sluitertijd van tussen de 1/100 en de 1/160 seconde te bereiken. Aanvliegende kerkuilen kwamen met prooi uit het veld en gingen op een raam of andere oude rommel en stronken op de zolder van de kapschuur zitten. Precies het moment om te fotograferen zonder de vogels te verstoren. Van de twee zwakke lampen trokken ze zich helemaal niets aan, de jongen moesten groot en ze namen dat stukje kunstlicht voor lief. Na een aantal lange nachten ga je met volle geheugenkaarten en een tevreden gevoel naar huis.

Excursies en Lezingen

6 juli 2024: Libellenexcursie Staphorsterbos

Door regen kon het vorig jaar niet doorgaan, dus dit jaar in de herkansing: de libellenexcursie Staphorsterbos. Natuurgids en libellendeskundige Arjen Lensen neemt je mee door het Staphorsterbos, een gevarieerd, natuurlijk bos dat wordt afgewisseld met vennen en heidevelden. Het is daarom gedurende een groot deel van het jaar de ideale leefomgeving voor de libel. Deze excursie is speciaal voor de beginnende liefhebber, enthousiast vertelt Arjen alles over de levenscyclus en de leefomgeving van de libel en op welke wijze je veelvoorkomende soorten in dit gebied kunt herkennen.

Het aantal deelnemers aan deze excursie is beperkt, meld je daarom snel aan!

13 juli 2024 Insectenexcursie Kuinderbos

Speciaal voor alle leden van IVN en KNNV organiseert natuurgids en insectenfotograaf Willem-Jan Hoeffnagel een zeer bijzondere excursie in het Kuinderbos.

Kuinre, waar het bos naar is vernoemd, ligt weliswaar in de gemeente Steenwijkerland, het bos ligt in Flevoland. In de jaren 50 van de vorige eeuw is dit bos aangeplant na de drooglegging van de Zuiderzee en is in 2011 door de Vlinderstichting uitgeroepen tot libellenreservaat. De open plekken in het bos, de zonnige bosranden, een grote plas, vennen en moerassig terrein zorgen voor een geschikte biotoop voor libellen. Ongeveer komen er 45 soorten voor, waaronder bijzondere soorten zoals noordse winterjuffer, gevlekte glanslibel, en gevlekte witsnuitlibel. Deze soorten vliegen in juli.

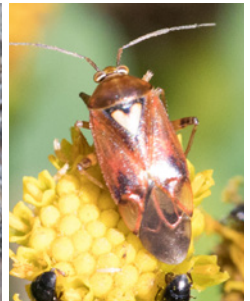

Datum: Zaterdag 6 juli 2024

Vertrek: Om 10.00 uur vanaf de parkeerplaats Schotsweg/Koolhaarweg (zandpad stukje inrijden)/ (P is 100 meter aan de rechterkant).

Einde excursie: Circa 13.00 uur.

Aanmelden en meer informatie: Arjen Lensen, e-mail arjenlensen.nme@gmail.com, maximaal 10 personen.

Uiteraard kijken we ook naar andere insecten en geleedpotigen, als we die tegenkomen. *Meld je snel aan voor deze excursie, er kunnen maximaal 15 mensen mee.*

Datum: 13 juli 2024

Tijd en vertrekpunt:

- 10:30 uur vanaf P+R station Steenwijk, De vesting, Steenwijk (ingang Eesveenseweg). Meerrijders betalen

een meerijvergoeding van € 0,05 per kilometer aan de chauffeur

- 11:00 uur vanaf de Schoterweg in Bant. Dit is ongeveer 375 meter voor Schoterweg 5 te Bant (vanaf de Hopweg gezien). Parkeren kan in de berm.

Duur: tot ongeveer 14:00 uur, neem eigen eten/drinken mee

Deelname: gratis
Anmelden: willem-jan@hoeffnagel-photography.nl / 0521-857735

70 augustus 2024: Op zoek naar insecten in het Woldlakebos

In Weerribben Wieden is het Woldlakebos een uitermate geschikte biotoop voor libellen en juffers. Grote kans dat je verschillende soorten aantreft zoals groene glazenmaker, bruine korenbout, vuurlibel en de zeldzame Kempense Heidelibel. De kleinere juffers, zoals de verschillende waterjuffers, breedscheenjuffers en roodoogjuffers vliegen in dit jaargetijde ook veelvuldig rond. Natuurlijk vliegen en kruipen tal van andere insecten rond in dit gebied en kunnen wantsen, (roof)vliegen, bladwespen en zweefvliegen aantreffen. Genoeg te zien en ontdekken!

Natuurgids en insectenexpert Willem-Jan Hoeffnagel vertelt enthousiast over deze insecten. Met behulp van zijn macro fotocamera kan hij de verschillende kenmerken goed zichtbaar maken en daardoor de verschillende insecten op naam brengen. Meld je aan voor deze excursie (maximaal 15 mensen) en laat je verrassen door dit unieke gebied.

Datum: 10 augustus 2024

Tijd en vertrekpunt:

11:00 uur vanaf de parkeerplaats Staatsbosbeheer aan de Ingenieur Luteijnweg Scheerwolde

Duur: tot ongeveer 14:00 uur, neem eigen eten/drinken mee

Deelname: gratis
Anmelden: willem-jan@hoeffnagel-photography.nl / 0521-857735

24 augustus 2024 Excursie in libellenwalhalla Woldlakebos

Zodra de dagen warmer worden kun je er in dit moerasbos in de Weerribben niet omheen: libellen en juffers. Vanaf april, wanneer de vroege soorten als de smaragdlibel en de vierlek uitsluipen, tot en met september, wanneer de laatste heidelibellen en glazenmakers hun rondjesvliegen, zijn ze er in overvloed. En niet alleen veel in aantal, maar ook veel in Nederland zeldzame soorten, zoals de Kempense heidelibel en de groene glazenmaker, die zijn eitjes afzet op de krabbenscheer, een typische moerasplant. Uiteraard is er naast libellen ook aandacht

voor de verschillende juffers die er dan vliegen en hoe je ze uit elkaar kunt houden.

Verwacht geen encyclopedische kennis, de excursie is meer gericht op het herkennen (en fotograferen) van verschillende libellen en juffers die er op dat moment te zien zijn. Meestal lopen we niet zo heel ver, en al helemaal niet snel, maar je kunt voor de zekerheid een zitlap of een krukje meenemen. Ook een verrekijker is handig. Lange mouwen en dichte schoenen zijn aan te raden. Neem zonnebrand, hoofdbedekking en genoeg

water mee bij zonnig weer. Bij regen wordt de excursie verplaatst.

Vers afgestudeerde IVN natuurgids Anette Plinck heeft vorig jaar het Woldlakebos als adoptieterrein uitvoerig bezocht en zal naast libellen ook iets delen over de historie en andere fauna en flora. Ze neemt Corné Klasen mee, een enthousiaste libellenteller uit Meppel.

Meld je snel aan, er kunnen maximaal 15 mensen mee met deze excursie

Datum 24 augustus 2024

Verzamelaarsplaats: Woldlakebos, aan de kant van A.F. Stroinkweg, exacte locatie volgt na aanmelding

Tijdstip: 10:00 uur

Duur: tot ongeveer 12:30 uur.

Deelname: gratis

Aanmelden: Anette@Plinck.com

28 september 2024: Vogels kijken in het Lauwersmeergebied

Dit najaar organiseert natuurgids en vogelexpert Albert Steenbergen een vogelexcursie naar het Lauwersmeergebied. Dit eldorado voor vogels is in september in trek bij vroege wintergasten.

We verzamelen bij het station Steenwijk, en proberen zo veel mogelijk te carpoolen. Onderweg stoppen we bij verschillende vogelkijkhutten/uitzichtpunten. Neem je verrekijker en/of telescoop mee en denk aan laarzen/waterdichte schoenen. Een lunchpakket is eveneens onmisbaar tijdens deze excursie. De excursie duurt tot ongeveer

17:00 uur.

Datum: Zaterdag 28 september 2024

Vertrek: Om 08.00 uur P+R Steenwijk
De Vesting, 8331 GM Steenwijk (ingang
Eesveenseweg)

Deelname: Gratis, ook voor niet leden. Aan meerrijders wordt een kilometervergoeding gevraagd.

**Informatie: Albert Steenbergen telefoon
0521-513547**

**KNNV Koninklijke Nederlandse
Natuurhistorische Vereniging,
vereniging voor veldbiologie**

KNNV Afdelingsbestuur
Postbus 171
8330 AD Steenwijk
Bankrek.nr: NL95INGB0001027674 t.n.v. KNNV,
afd. De Noordwesthoek Steenwijk.

Voorzitter

Ronald van Vlijmen
0521 515772
voorzitter@noordwesthoek.knnv.nl

Secretaris

Sjoerd Osinga,
06 36037311
secretaris@noordwesthoek.knnv.nl

Penningmeester en ledenadministratie

Candida van Wirdum,
06 51552846
penningmeester@noordwesthoek.knnv.nl

Bestuurslid

Emile de Leeuw,
0653643469
webmaster@noordwesthoek.knnv.nl

Bestuurslid

Vacature

Waarnemingen

Ton Bode,
0521 512074
ton.bode@planet.nl

**IVN Vereniging
voor natuureducatie en
duurzaamheid**

IVN Afdelingsbestuur
Postadres Het Eenspan 6
8332 JG Steenwijk
Bankrek.nr: NL45INGB0000342784 t.n.v. IVN
afd. Noordwest Overijssel Steenwijk

Voorzitter

Aafje Maris
0629626083
aafjemaris@casema.nl

Secretaris en ledenadministratie

Harmien Starre
0641527600
ghs1@kpnmail.nl

Penningmeester

Willem-Jan Hoeffnagel
0521 857735
Willem-jan@hoeffnagel-photography.nl

Bestuurslid

Ingrid Even
tel. 0624779425
ingrideven@hotmail.nl

Bestuurslid

Vacature

Werkgroepen KNNV en IVN

KNNV

Weidevogelbescherming Ynske Ypma

0653763238

ynskeypma@home.nl

Plantenwerkgroep Candida van Wirdum, 06

51552846

candida@jolicoeur.nl

Insectenwerkgroep Arjen Lensen

06-29077923

arjen.nat@gmail.com

Geologiewerkgroep Wim Brussee

0521 516373

krebberbrussee@hetnet.nl

Werkgroep Wolterholten Rene Bons

0521-517617

rene.bons@versatel.nl

Lezingen vacature

Waarnemer: Ton Bode

ton.bode@planet.nl

Excursies

Vacature

Natuur en milieuplatform Henk Plat

0561 452117

henk.plat@planet.nl

Websitebeheer Emile de Leeuw

0653 643469

webmaster@noordwesthoek.knnv.nl

Website: www.knnv.nl/noordwesthoek

De Contributie en lidmaatschap

KNNV-leden € 39,50

Huisgenoten van KNNV-leden € 22,50

NWH-leden € 22,00

NWH-huisgenootleden € 20,00

(nieuwe NWH-(huisgenoot)leden niet meer mogelijk)

De contributie wordt automatisch geïnd c.q. moet vóór 1 maart ontvangen zijn.

Opzegging schriftelijk vóór 1 november bij de Ledenadministratie

Leden ontvangen het blad "Koppel" en het tijdschrift "Natura" van de landelijke KNNV

IVN

Excursies en gidsen

Lisette Schelhaas

ivnnwogidsenpr@ziggo.nl

Aanvraag excursies en gidsen:

Roely Luyten

het Eenspan 6, 8332 JG Steenwijk

IVN-secr.NWO@ziggo.nl

Vogels

Albert Steenbergen

0521 513547

albsteenbergen@hotmail.com

PR

Lisette Schelhaas

ivnnwogidsenpr@ziggo.nl

Natuurkoffers

Contactpersoon: Vacature

Werkgroep Jeugdnatuurclub

De Weerribben

Vacature

Websitebeheer

Willem-Jan Hoeffnagel

0521 857735

Contributie IVN € 25,00 per jaar

Leden ontvangen het blad "Koppel" en "Mens en Natuur", tijdschrift van het landelijk IVN. Donateur kan iedereen worden, die geen werkend lid kan of wil zijn, maar wel het verenigingswerk wil steunen: bijdrage € 25,00 incl. "Koppel". Huisgenoten van leden betalen € 5,00.

Beëindiging van het lidmaatschap IVN Noordwest Overijssel: via schriftelijke opzegging bij het IVN-secretariaat vóór 1 november van het lopende jaar.

Retouradres: postbus 171 - 8330 AD Steenwijk

Kerkuil. Blik op de rug en kop 180 graden gedraaid, fotograaf Philip Friskorn